

Joanna Kaczorowska

wizytator ds. ewaluacji, Kuratorium Oświaty w Łodzi

Wizyta studyjna wizytatorów ds. ewaluacji

W okresie od 5 do 12 czerwca br. wraz z grupą wizytatorów ds. ewaluacji (łącznie 10 wizytatorów z całej Polski) odbyłam wizytę studyjną w Halle w Niemczech. Naszym celem było poznanie systemu edukacji w Saksonii Anhalt, zasad sprawowania nadzoru pedagogicznego oraz prowadzenia ewaluacji.

Pierwszego dnia późnym wieczorem przybyliśmy do Halle – miejscowości położonej w Saksonii Anhalt. Dopiero w dniu następnym mieliśmy możliwość poznania instytucji goszczącej – Uniwersytetu im. M. Lutra w Halle i jako gospodarza – Pana prof. H. Wencla, który bardzo precyzyjnie przedstawił nam informacje o systemie edukacji w Saksonii Anhalt i podjął się trudu udzielenia odpowiedzi na nasze liczne pytania.

Uniwersytet im. M. Lutra działa na terenie Fundacji A. Franke'go. Około 300 lat temu prof. August Franke założył w Halle początkowo sierociniec, a następnie szkołę i szpital dla dzieci. W celu ułatwienia zdobywania środków finansowych na pokrycie kosztów ich funkcjonowania władze miejskie pozwoliły A. Franke'mu na drukowanie książek, prowadzenie apteki oraz warzenie piwa. Prof. A. Franke pomógł ponad 1.000 osieroconym i biednym dzieciom, które mogły mieszkać w sierocińcu i uczyć się w szkole.

Obecnie w Saksonii Anhalt, zgodnie z zasadami panującymi w Niemczech, oświata nadzorowana jest przez władze landu i podlega Ministerstwu Kultury. Ministrowie kultury z poszczególnych landów ustalają wspólnie standardy kształcenia na danym poziomie edukacji, które muszą być zatwierdzone przez parlamenty w poszczególnych landach, by mogły tam obowiązywać. Zadania szkoły na dany poziom są określane w oparciu o te standardy, a wizytacje i ewaluacje szkół prowadzone są w odniesieniu do ww. zadań szkoły określonych na danym poziomie.

Dzieci rozpoczynają obowiązkową edukację w wieku 6 lat od szkoły podstawowej (*Grundschule*), w której nauka trwa 4 lata. Z uwagi na to, że przedszkole nie jest obowiązkowe, nauczyciele mają trudne zadanie – muszą pracować z dziećmi o bardzo zróżnicowanym poziomie. Niektóre z nich zaczynając naukę już umieją czytać i pisać, a inne muszą się najpierw nauczyć trzymania długopisu. Celem szkoły podstawowej jest nauka pisania, czytania oraz podstaw matematyki. Nacisk kładzie się przede wszystkim na pracę z uczniem zdolnym. Pod koniec pierwszego etapu edukacji dokonywana jest diagnoza każdego ucznia zawierająca zalecenia dotyczące skierowania go do szkoły średniej: gimnazjum (*Gymnasium*) lub szkoły zbiorczej (*Hauptschule, Realschule*). Rodzice mają możliwość ubiegania się o przyjęcie dziecka do innej szkoły, niż wynika z to diagnozy. W takim przypadku wymagane jest, by dziecko zdało egzamin do tej szkoły, którą wybierają

PROGRAM WZMOCNIENIA EFEKTYWNOŚCI SYSTEMU NADZORU PEDAGOGICZNEGO I OCENY JAKOŚCI PRACY SZKOŁY ETAP III

Projekt realizowany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w partnerstwie z Uniwersytetem Jagiellońskim i Erą Ewaluacji Sp. z o.o. w ramach III Priorytetu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działanie 3.1 współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego

rodzice. Nasi zachodni sąsiedzi numerują klasy kolejno od I w szkole podstawowej do XII – w gimnazjum, a w niemieckiej skali ocen 1 - 6 najwyższą notą jest - 1, zaś najniższą – 6. W klasie maturalnej obowiązuje system kursowy – każdy uczeń musi ukończyć określoną liczbę kursów i uzyskać określoną liczbę punktów, na podstawie których określa się jego profil egzaminów końcowych. Obowiązkowo każdy przystępuje do matury z języka niemieckiego, języka obcego i przedmiotu wybranego.

Inny jest również system kształcenia nauczycieli. Aby podjąć pracę w szkole niezbędne jest ukończenie studiów trwających od 7 do 8 semestrów, odbycie 2-letniej praktyki w szkole oraz zdanie egzaminu państwowego. Studia przygotowują do nauczania minimum 2 różnych przedmiotów. Nauczycielskie pensum liczy od 25 godzin zajęć tygodniowo i uzależnione jest od formy zatrudnienia. Nauczyciele zatrudnieni są w szkole w oparciu o umowę o pracę lub posiadają status urzędnika państwowego. Od tego uzależnione jest ich pensum i wynagrodzenie. Nauczyciele mogą łączyć pracę w szkole np. z pracą naukową w wyższej uczelni lub z pracą ewaluatora.

Następnego dnia gościliśmy w LISA - instytucji zajmującej się nadzorem pedagogicznym oraz doskonaleniem nauczycieli. Przedstawiono nam informacje o zasadach dokonywania ewaluacji zewnętrznej w szkołach. Oprócz ewaluacji zewnętrznej LISA prowadzi w szkołach inspekcje i scentralizowane badania osiągnięć (testy, ankiety). Gromadzone są informacje o szkołach w 6 obszarach:

- osiągnięcia uczniów,
- warunki nauczania,
- praca nauczycieli,
- zarządzanie i kierowanie,
- organizacja szkoły,
- atmosfera i kultura.

Obowiązuje zasada, że za jakość pracy odpowiedzialna jest szkoła, która samodzielnie prowadzi ewaluację wewnętrzną. LISA jest instytucją wspomagającą ocenę jakości w szkołach. Ewaluacja zewnętrzna prowadzona jest przez zespół składający się z 2 - 8 osób, którzy w okresie od 2 do 4 dni dokonują obserwacji szkoły, prowadzą wywiady z dyrektorem, nauczycielami, uczniami oraz rodzicami uczniów, ankiety wśród uczniów, rodziców i nauczycieli, obserwacje zajęć wszystkich nauczycieli (obserwacji podlega tylko 20 minut zajęć) oraz analizują dokumentację (plan nauczania, program rozwoju szkoły, programy wspomagania dzieci o specjalnych potrzebach). Dysponują bardzo precyzyjnymi narzędziami. W dalszej kolejności zespół ewaluatorów sporządza raport zawierający dane statystyczne oraz opis i ocenę jakości w badanych obszarach. Projekt raportu jest przekazywany do szkoły. Dyrektor ma możliwość przesłania uwag. Następnie formułowane są ostateczne zapisy

PROGRAM WZMOCNIENIA EFEKTYWNOŚCI SYSTEMU NADZORU PEDAGOGICZNEGO I OCENY JAKOŚCI PRACY SZKOŁY ETAP III

Projekt realizowany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w partnerstwie z Uniwersytetem Jagiellońskim i Erą Ewaluacji Sp. z o.o. w ramach III Priorytetu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działanie 3.1 współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego

raportu, który jest omawiany przez ewaluatorów podczas posiedzenia rady pedagogicznej i przesyłany do dyrektora szkoły. Na tej podstawie szkoła samodzielnie ustala sobie kierunki rozwoju i określa szczegółowe cele oraz działania. Ewaluacja w takiej formie funkcjonuje od 2 lat, wcześniej w latach 2004 – 2007 system był wdrażany w formie pilotażu.

Po południu tego samego dnia pojechaliśmy do gimnazjum w niewielkiej miejscowości - Landsberg. Chciałyśmy dowiedzieć się, jakie cele rozwoju ustaliła szkoła po ewaluacji zewnętrznej i jakie podejmowała działania. Zobaczyłyśmy dużą, zbudowaną 20 lat temu już po zjednoczeniu Niemiec, piękną i nowoczesną szkołę. Miłym zaskoczeniem były dla nas wszędzie obecne przykłady osiągnięć uczniów szkoły, elementy lub efekty uczestnictwa uczniów w projektach międzynarodowych, funkcjonalne i dobrze wyposażone sale oraz wiele przykładów działań samorządu uczniowskiego, w tym dotyczących wystroju i wyglądu sal. Uczniowie wspólnie ustalają, jak ma wyglądać np. czytelnia biblioteki (wybierają meble, kolor ścian, decydują o wystroju). Dyrektor szkoły przekazała nam wiele cennych informacji o pracy szkoły i opowiedziała o przeprowadzeniu ewaluacji zewnętrznej z punktu widzenia dyrektora szkoły. W przypadku tego gimnazjum, po otrzymaniu raportu z ewaluacji nie było konieczne ustalanie celów rozwoju. Wystarczyły doraźnie podjęte działania.

W piątym dniu naszego pobytu w Niemczech byliśmy w Uniwersytecie w Lipsku. Po raz kolejny, bardzo szczegółowo przedstawiono nam niemiecki system edukacji i zasady prowadzenia ewaluacji zewnętrznej. Prelegenci zaznaczyli, że celem ewaluacji jest ocena szkoły pod kątem wspierania w rozwoju oraz wzmocnienie dyrektora i wybranych nauczycieli, by mogli pracować nad poprawą jakości. Planuje się, że do 2012 r. ewaluacja zostanie przeprowadzona we wszystkich szkołach ogólnokształcących. Omówiono niektóre narzędzia ewaluatorów. Przykładowo arkusz obserwacji zajęć ma na celu zebranie informacji na temat: jak nauczyciel wspiera uczniów w zrozumieniu omawianych zagadnień, czy wskazuje na praktyczne zastosowania wiedzy, jak motywuje uczniów i wspiera ich aktywność, jak zachowują się uczniowie podczas zajęć. Ewaluatorzy dokonują oceny podanych powyżej kryteriów w skali 1-5. Podczas wywiadów z przedstawicielami rodziców, uczniów i nauczycieli ewaluatorzy pytają o mocne i słabe strony szkoły. Potem, w raporcie prezentują wypowiedzi tych trzech grup w tabeli, w sposób umożliwiający porównanie ich opinii. Przedstawiciele uczniów i rodziców, którzy biorą udział w wywiadach, wybiera dyrektor. Nauczyciele są losowo wybierani przez ewaluatorów. Raport, oprócz danych dotyczących metodologii i źródeł wiedzy oraz danych statystycznych, zawiera również: wyniki ankiet, wywiadów, obserwacji, analizy dokumentów, opis oraz ocenę.

W dalszej kolejności przedstawiono nam założenia bardzo interesującego projektu, obecnie realizowanego przez pracowników Uniwersytetu w Lipsku. Projekt dotyczy formułowania celów rozwoju w tych szkołach, w których przeprowadzono ewaluację zewnętrzną i zakłada badanie w zakresie:

- jaka była reakcja szkoły na raport z ewaluacji w okresie 2-8 tygodni po otrzymaniu raportu,

PROGRAM WZMOCNIENIA EFEKTYWNOŚCI SYSTEMU NADZORU PEDAGOGICZNEGO I OCENY JAKOŚCI PRACY SZKOŁY ETAP III

Projekt realizowany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w partnerstwie z Uniwersytetem Jagiellońskim i Erą Ewaluacji Sp. z o.o. w ramach III Priorytetu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działanie 3.1 współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego

- jakie cele rozwoju ustalono w szkole w okresie do 1 roku po otrzymaniu raportu.

Dane są gromadzone poprzez wywiady z dyrektorem, nauczycielami, rodzicami i uczniami na temat celów rozwoju szkoły ustalonych po ewaluacji zewnętrznej. Uzyskane odpowiedzi są następnie porównywane. Na zakończenie badania prowadzona jest jeszcze jedna rozmowa z dyrektorem, której celem jest ustalenie, dlaczego wybrano właśnie takie, a nie inne cele rozwoju. Realizatorami projektu są nauczyciele szkół zatrudnieni jednocześnie przez uniwersytet.

Ostatnim punktem spotkania na Uniwersytecie w Lipsku była nasza prezentacja dotycząca zasad ewaluacji w Polsce, którą miałam przyjemność przedstawić.

Ten dzień dał mi najwięcej informacji i doświadczeń. Porównania pomiędzy polskim i niemieckim systemem prowadzenia ewaluacji zewnętrznej prowadzą do stwierdzenia, że bardzo istotne jest właściwe przedstawienie wyników badania zewnętrznego w szkole. Dyskusja i refleksja rady pedagogicznej w oparciu o te wyniki powinna nie tylko spowodować podjęcie działań na rzecz jakości inicjowanych przez dyrektora, lecz przede wszystkim zainspirować każdego nauczyciela do analizy własnej pracy pod kątem formułowania celów rozwoju zgodnych z koncepcją rozwoju szkoły, w której pracuje. Szkoda, że w naszym kraju dotychczas nie podjęto badań, które dałyby nam – ewaluatorom informacje, w jakim zakresie nasze raporty motywują rady pedagogiczne do podejmowania działań na rzecz jakości. Czy raport został „umieszczony na półce”, czy zapoczątkował wśród nauczycieli wspólne dyskusje i poszukiwania, co można w pracy szkoły skorygować lub ulepszyć. Warto zastanowić się również, jak można wspierać szkoły w prowadzeniu ewaluacji wewnętrznej, np. nasi zachodni sąsiedzi umożliwiają szkołom nieodpłatne prowadzenie badań ankietowych w formie elektronicznej. Zliczaniem wyników zajmuje się w tym przypadku firma prywatna.

Po południu mieliśmy czas na spacer po Lipsku i jego przepięknie odnowionej Starówce. Zwiedzaliśmy kościół, w którym niegdyś organistą był Jan Sebastian Bach i spacerowałyśmy tymi samymi krętymi uliczkami, którymi niegdyś wędrował ten wielki muzyk. Zaskoczeniem dla wielu z nas było poznanie lokalnej subkultury zwanej „stylem gotyckim”, której zwolennicy wyróżniali się na ulicy czarnym, ekstrawaganckim ubiorem.

Ostatniego dnia pobytu w Halle (10 czerwca) mieliśmy w planie wycieczkę po Fundacji A. Franke'go. Zwiedziliśmy dawny sierociniec, w którym obecnie mieści się Muzeum A. Frankego, studencka stołówka, sala konferencyjna oraz na poddaszu – biblioteka licząca kilkadziesiąt tysięcy doskonale zachowanych woluminów. W muzeum do dziś zachowały się pierwsze nauczycielskie pomoce dydaktyczne: modele urządzeń, rękopisy z różnych stron świata, makiety, wypchane zwierzęta. W budynkach Fundacji oprócz uniwersytetu i akademika są: państwowe gimnazjum, internat, dom opieki nad osobami starszymi i chorymi oraz niepubliczna szkoła podstawowa pracująca metodą Montessori. Mieliśmy możliwość zwiedzenia tej szkoły oraz rozmowy z jej dyrektorem. W klasach, liczących po 21 uczniów, uczą się dzieci z różnymi dysfunkcjami. Większość pomocy naukowych przygotowują sami nauczyciele, którzy po lekcjach wykonują w szkole swoje pozostałe

PROGRAM WZMOCNIENIA EFEKTYWNOŚCI SYSTEMU NADZORU PEDAGOGICZNEGO I OCENY JAKOŚCI PRACY SZKOŁY ETAP III

Projekt realizowany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w partnerstwie z Uniwersytetem Jagiellońskim i Erą Ewaluacji Sp. z o.o. w ramach III Priorytetu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działanie 3.1 współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego

obowiązki (sprawdzanie prac, przygotowywanie zajęć, doskonalenie) i nie zabierają nic do domu. Pracę kończą około godziny 15.00. Oprócz nauczycieli i psychologów pracuje tu kilku wolontariuszy. O przyjęcie do szkoły ubiega się wielu chętnych, a jej absolwenci są samodzielni i aktywni oraz uzyskują bardzo dobre wyniki w gimnazjum. Podziwialiśmy bardzo dobrze wyposażoną i zorganizowaną świetlicę. W stosunkowo niewielkim pomieszczeniu było miejsce do zabawy, odrabiania lekcji, odpoczynku oraz przygotowania posiłku dla dzieci.

Wieczorem opuściliśmy gościnne Halle i pociągiem pojechaliśmy do Berlina. Sobotę, czyli przedostatni dzień naszego pobytu w Niemczech, poświęciliśmy na zwiedzanie Berlina. W niedzielę 12 czerwca z nowymi doświadczeniami i wrażeniami powróciliśmy do Polski. Następnego dnia (poniedziałek) wiele z nas miało w planie rozpoczęcie kolejnej ewaluacji zewnętrznej.

PROGRAM WZMOCNIENIA EFEKTYWNOŚCI SYSTEMU NADZORU PEDAGOGICZNEGO I OCENY JAKOŚCI PRACY SZKOŁY ETAP III

Projekt realizowany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w partnerstwie z Uniwersytetem Jagiellońskim i Erą Ewaluacji Sp. z o.o. w ramach III Priorytetu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działanie 3.1 współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego